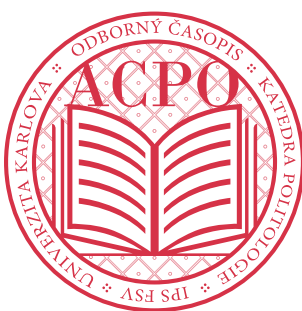

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2017 | Vol. 9 | No. 2 | ISSN 1803-8220

SKÁLA, Vít (2017). Vliv sociálního kapitálu na rozvojový potenciál venkovských obcí. *Acta Politologica*. Vol. 9, no. 2, pp. 40-56.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

This article is protected by copyright. Copying and use of its content and presenting it as original research without proper citation is plagiarism, which is subject to legal sanctions.

Katedra politologie Institutu politologických studií
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies
Faculty of Social Sciences, Charles University

Vliv sociálního kapitálu na rozvojový potenciál venkovských obcí¹

Vít Skála²

Abstract:

There are more than 5,000 small municipalities in the Czech Republic with fewer than 3,000 inhabitants. It is very difficult to strategically govern such a vast number of individual independent entities. Leaders, the situation and stage of development vary from municipality to municipality, and it is not easy to find some general pattern applicable to all of them. Some of these municipalities are growing, some are not. Why? What causes such differences? There are several research projects based on the regional typology trying to answer these questions. But we can find two similar municipalities situated close to each other (same regional typology), with one growing and the other declining. This article introduces an ambitious approach to trying to explain these differences. Particular attention is paid to social capital as a crucial phenomenon influencing municipalities' development potential. Case studies are used as a research design. One hundred individual characteristics are examined in 18 selected villages from three different regions in the Czech Republic, half of which are growing and half declining. Ten indicators were found compounded in the index of municipality development potential. Open composition of this index allows for the diversification of public policies according to the particular needs of individual municipalities.

Key words: Social capital; rural development; effective government; regional government; public policy; countryside

Úvod

V tomto článku představuji výsledky více než dvouletého výzkumu zaměřeného na měření sociálního kapitálu v malých obcích a zkoumáním vztahu sociálního kapitálu k rozvoji konkrétních obcí. Tímto tématem se v posledních letech zabývá řada výzkumných týmů nejen v České republice. Za využití teorie sociálního kapitálu jsou rozvíjeny různé metodické koncepty, které mají snahu sociální kapitál v obcích zachytit. Viz např. Majerová, Kostecký, Sýkora (2011).

V literatuře jsou popsány různé charakteristiky, dle kterých je možné sociální kapitál sledovat (např. volební účast, zapojení obyvatel do činností místních občanských iniciativ, důvěra v komunitě, hustota a diverzita sociálních sítí atd.), existují i metodiky na měření sociálního kapitálu v rozvojových komunitách, např. metodika Světové banky (World Bank 2010). Přesto prakticky použitelná metodika, která by byla za přiměřených nákladů uplatnitelná v celoplošném měřítku na stovkách různých subjektů (malých obcí), dosud popsána nebyla. V realizovaném výzkumu byly za využití 18 případových studií hledány konkrétní v praxi využitelné ukazatele, které charakterizují rozvojový potenciál obcí.

¹ Tento článek vznikl díky výzkumu realizovanému za finanční podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy v rámci projektu č. 599212 „*Jak měřit sociální kapitál na úrovni obcí*“.

² PhDr. Ing. Vít Skála, Ph.D., v době realizace grantu působil jako doktorand na FSV UK, katedra veřejné a sociální politiky, Smetanovo nám. 6, Praha 1. Kontakt: skala@ptl.cz.

Z celkem 100 sledovaných charakteristik, u kterých existoval předpoklad, že nějakým způsobem souvisí s rozvojovým potenciálem obcí, jsem v závěru vybral devět charakteristik, ze kterých bylo vytvořeno pět indikátorů na měření sociálního kapitálu v malých obcích a pět dalších indikátorů charakterizujících obecné podmínky pro rozvoj konkrétní obce.

Představenou metodiku je nutné podrobit dalšímu testování na větších vzorcích dat a po prokázání její věrohodnosti a praktické využitelnosti, případně po určitých dílčích úpravách, ji bude možné využít při hledání vhodných cest na řešení disparit venkovských obcí.

Cíle výzkumu

Cílem realizovaného výzkumu bylo nalézt kvantitativní a kvalitativní ukazatele, dle kterých mohou být jednotlivé venkovské obce srovnávány z pohledu svého rozvojového potenciálu. Za tímto účelem budou nalezené vypovídající ukazatele uspořádány do podoby indexu umožňujícího určitou klasifikaci a srovnání obcí.

Při naplnění tohoto ambiciózního cíle bude možné diverzifikovat politiky regionálního rozvoje nejen na úrovni regionů a mikroregionů, ale i na úrovni jednotlivých obcí. To bude možné v praxi využít např. při směřování dotací do konkrétních obcí na aktivity, které dané obci přinesou nejvyšší potenciál dalšího rozvoje. Na celostátní úrovni pak bude možné určit, do kterých oblastí je nutné jaký objem prostředků směřovat a tím lépe cílit omezené veřejné zdroje při maximalizaci jejich užitku.

Výzkumné otázky

Předchozí výzkumy mé i jiných výzkumných týmů naznačily, že faktorem, který nad rámec vnějších okolností může ovlivňovat vývoj obce či daného regionu, je sociální kapitál. Jelikož toto hledisko dosud nebylo zcela prozkoumáno, v rámci realizovaného výzkumu jsem se na něj více zaměřil.

S ohledem na cíl a zaměření práce byly formulovány tři hlavní výzkumné otázky, přičemž třetí otázka byla rozpracována ve dvou podotázkách:

1. Čím jsou způsobeny rozdíly ve vývoji srovnatelných venkovských obcí?
2. Je v rozvíjejících se obcích vyšší úroveň sociálního kapitálu než v obcích stagnujících?
3. Jaké nástroje na měření sociálního kapitálu jsou pro úroveň malých obcí vhodné?
 - 3.1. V jakém poměru a rozsahu by mělo být sledování individuálního a kolektivního sociálního kapitálu?
 - 3.2. Jakými opatřeními je možné ovlivnit úroveň sociálního kapitálu v malých obcích?

Při hledání odpovědí na tyto výzkumné otázky jsem pracoval s několika hypotézami. Hlavní z nich zní: „*Sociální kapitál je klíčovým faktorem, který umožňuje efektivní řešení problémů venkovských obcí*“.

Tato hypotéza vychází z teorie sociálního kapitálu a její aplikace Putnamem, který dochází k závěru, že stejně jako fyzický a lidský kapitál, i sociální kapitál může zvyšovat produktivitu, a to nejen jedinců disponujících odpovídající mírou sociálního kapitálu, ale i celých komunit (Putnam 2001). Putnam uvádí 12 případových studií, jak sociální kapitál pomohl vyřešit dlouhodobé a do té doby těžko řešitelné problémy v různých komunitách (Putnam, Feldstein 2003). K podobným závěrům dochází i další autoři (Lin 2001; Isham, Kelly, Ramaswamy 2002).

V kapitole „*Vymezení problému*“ je podrobněji rozvedeno, proč se zaměřuji na venkovské obce a jaké problémy by měl vytvořený index rozvojového potenciálu obcí pomoci řešit.

Metodologie a metodika

Jako základní výzkumný design byly využity případové studie. Případové studie jsou vhodný nástroj pro porozumění konkrétním složitějším případům (Stake 2003). Dle klasifikace Yin (Denzin, Lincoln 2003) se jedná o vysvětlující případové studie popisného typu, dle Stake (2003) o kolektivní případovou studii, která bude sledovat jev na více případech.

Případové studie byly dle metodiky Stake (2003) strukturovány do šesti částí: popis podstaty případu, historické pozadí, reálné prostředí, specifický kontext, další obdobné případy, specifické charakteristiky případu. Prvních pět částí bylo zpracováno na základě veřejně dostupných dat, šestá část pak obsahuje specifické informace získané během osobního polostrukturovaného rozhovoru s představiteli obce. Celkem bylo tímto způsobem sledováno 100 různých charakteristik u každé zkoumané obce. Samostatnou sledovanou charakteristikou byla sociální síť starostů obcí. Pro její zmapování byl použit generátor jmen, generátor pozic a formulář na zjišťování vazeb na politické představitele. Bylo využito především zahraničních zkušeností s měřením sociálního kapitálu a metody běžně používané pro měření sociálního kapitálu na úrovni států, regionů a komunit byly upraveny pro potřeby venkovských obcí. Podrobněji o této metodice např. Lin (2001), Putnam (2001).

Data obsažená v případových studiích (700 stran textů, tabulek a grafů) byla následně vyhodnocena částečně pomocí shlukové analýzy (za využití programu NVivo 10), částečně kvalitativními srovnávacími metodami (za využití programu MS Excel).

Zjištěné poznatky byly následně představeny a diskutovány na ohniskové skupině³, které se zúčastnilo 12 odborníků na problematiku regionálního rozvoje: starostové obcí, akademičtí pracovníci, místní aktéři.

Výběr zkoumaných jednotek

Pro zachycení případné chyby z kulturních regionálních rozdílů byly obce vybírány ze tří různých krajů: Kraj Vysočina, Jihočeský kraj a Královéhradecký kraj.⁴ Jedná se o kraje, ve kterých lze nalézt venkov charakterizovaný jako tzv. vnitřní periferie, tj. oblast, ve které jsou obce závislé z velké míry jen na svém vnitřním potenciálu s minimálními vlivy z okolí (Musil, Müller 2008; Perlín, Kučerová, Kučera 2010). To je vhodné území pro daný předmět zkoumání. Nejedná se tedy o reprezentativní výběr a není takto možné zachytit všechny možné

³ Konala se 29. 5. 2013 v Praze.

⁴ Způsob výběru těchto krajů je podrobně popsán v práci *Klasifikace venkovských obcí dle rozvojového potenciálu* (Skála 2013).

variety, se kterými je možné se na území ČR setkat, to ovšem v designu případových studií není ani účelem.

Jelikož v ČR neexistuje jednotná definice pojmu „venkovská obec“, byla v souladu s obvyklou praxí ostatních výzkumníků zkoumajících venkov použita pro relativní jednoduchost a jednoznačnost velikostní kategorie obcí do 3 000 obyvatel.⁵

V každém ze sledovaných krajů jsem vybral vždy šest obcí s méně než 3 000 obyvateli, přičemž tři z těchto obcí splňovaly charakteristiky obcí rozvíjejících se a tři odpovídaly obcím stagnujícím až v útlumu, tzn. šlo o porovnání protikladů.

Na základě zkušeností jiných autorů (Putnam 2001; Musil 2008; Binek et al. 2009; Perlín, Kučerová, Kučera 2010) byly za obce rozvíjející považovány ty, které splňovaly následující kritéria:

- Trend, byť mírného, zvyšování počtu obyvatel během posledních 10 let.
- Obec se v posledních 3 letech umístila alespoň jednou v celonárodní soutěži Vesnice roku v kategorii Zlatá stuha, Modrá stuha, Bílá stuha nebo Zelená stuha.
- Při dvou posledních volbách do místního zastupitelstva byly postaveny více než dvě kandidátní listiny.⁶
- Účast ve dvou posledních volbách do místního zastupitelstva byla vyšší než celorepublikový průměr.

Aby byla obec zařazena mezi stagnující, musela splňovat inverzní kritéria:

- Trend snižování počtu obyvatel během posledních 10 let.
- Za poslední 3 roky se obec ani jednou nezúčastnila celonárodní soutěže Vesnice roku.
- Při dvou posledních volbách do místního zastupitelstva byla postavena pouze jedna kandidátní listina.
- Účast ve dvou posledních volbách do místního zastupitelstva byla nižší než celorepublikový průměr.

Splnění posledního kritéria se ukázalo jako velmi problematické, neboť malé obce obecně prokazují vyšší volební účast než je celorepublikový průměr. Při výběru konkrétních obcí bylo tedy postupováno tak, že byly vybrány obce, ve kterých byla v daném kraji, při splnění ostatních kritérií, volební účast nejnižší.⁷

⁵ Více o polemice k definici venkova a srovnávání různých velikostních kategorií obcí např. Skála (2009, 2013).

⁶ Jak uvádí Putnam (2001), více kandidátních listin charakterizuje vyšší občanskou angažovanost a může být znakem vyššího sociálního kapitálu. V poměrech ČR tato hypotéza ne vždy platí, což se potvrdilo při osobních rozhovorech se starosty zkoumaných obcí. U malých obcí se stává, že má např. sedm kandidátních listin s jedním kandidátem na každé listině, tzn. prakticky stejná občanská angažovanost jako v obci s jednou kandidátní listinou se sedmi kandidáty. I z tohoto důvodu se tento ukazatel neobjevuje ve výsledném indexu.

⁷ I přes velké ovlivnění výše volební účasti velikostí obce se tento ukazatel potvrdil jako vypovídající o angažovanosti místních obyvatel, a proto byl do výsledného indexu zahrnut. Je však nutné spojit jej s dobře nastavenými koeficienty velikosti obce, aby docházelo k porovnání volební účasti mezi obcemi obdobné velikosti.

Při výběru obcí nebylo zohledňováno, zda je v dané obci ustavena rada obce či nikoliv. Byť se jedná o významný moment, který má vliv na kompetence starosty a míru zapojení dalších volených zástupců obce do správy obce, existence rady vypovídá spíše o velikosti obce, než o míře sociálního kapitálu. Nicméně v rámci dalšího výzkumu by bylo vhodné tento předpoklad ověřit.

Způsob sběru dat

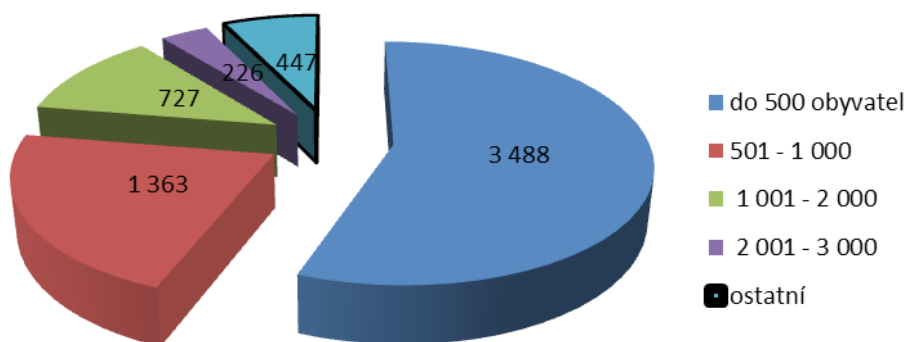
Případové studie byly zpracovány ve dvou fázích. V první fázi (květen – srpen 2012) byla shromážděna data z veřejně dostupných zdrojů o jednotlivých vybraných obcích. Jednalo se o data Českého statistického úřadu (ČSÚ), databázi CEDR (Centrální evidence dotací z rozpočtu), portál Města a obce, webové stránky NS MAS, jednotlivých MAS a mikroregionů i samotných obcí, databáze IDOS a mapy společnosti Google. Ve druhé fázi (září – listopad 2012, březen – květen 2013) byly tyto informace doplněny o poznatky z osobní prohlídky vybraných obcí a polostrukturovaných rozhovorů vedených s vedoucími představiteli obce, obvykle se starostou a místostarostou.

Při těchto osobních schůzkách byly též starostou obce vyplňovány tabulky generátoru jmen, generátoru pozic a tabulky mapující vazby starostů na místní, regionální a celonárodní politiky. Veškerá statistická data použitá v rámci případových studií pochází z roku 2010.

Vymezení problému

K 1. 1. 2012 bylo v České republice 6 251⁸ obcí (ČSÚ 2013a). V těchto obcích žilo celkem 10 505 445 obyvatel. Cca 93 % všech těchto obcí, 5 804 obcí, patří do velikostní kategorie obcí s maximálně 3 000 obyvateli a žije v nich cca 32 % obyvatel ČR, tj. 3 372 162 obyvatel. Katastry těchto obcí zaujímají cca 80 % rozlohy ČR. Můžeme tak konstatovat, že problematika venkovských obcí se týká 93 % všech obcí v ČR, téměř třetiny tuzemské populace a více než tři čtvrtin území České republiky. Podrobněji viz grafy 1 a 2.

Graf 1: Počet obcí v jednotlivých velikostních kategoriích.

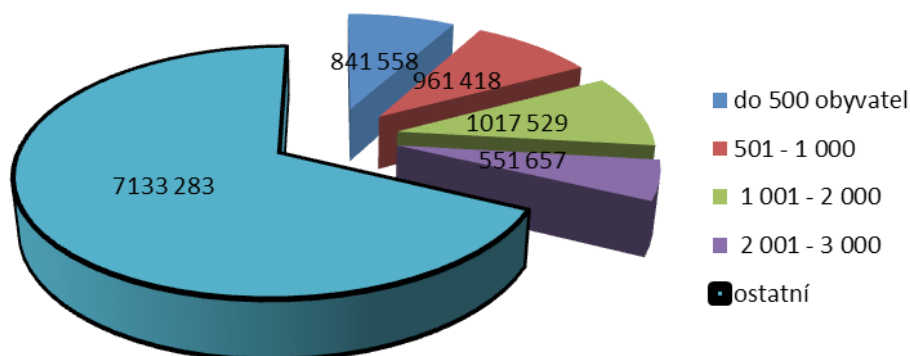

Zdroj dat: ČSÚ 2003⁹, graf autor textu.

⁸ V době publikování článku byla již k dispozici data ČSÚ k 1. 1. 2016, která uvádí 6 258 obcí s 10 553 843 obyvateli. Podíly jednotlivých velikostních kategorií obcí u sledovaných charakteristik nejsou touto změnou nijak významně ovlivněny, proto používám originální grafy z realizovaného výzkumu.

⁹ Viz komentář u poznámky pod čarou č. 11. Obdobně se týká i ostatních grafů.

Graf 2: Počet obyvatel v jednotlivých velikostních kategoriích.

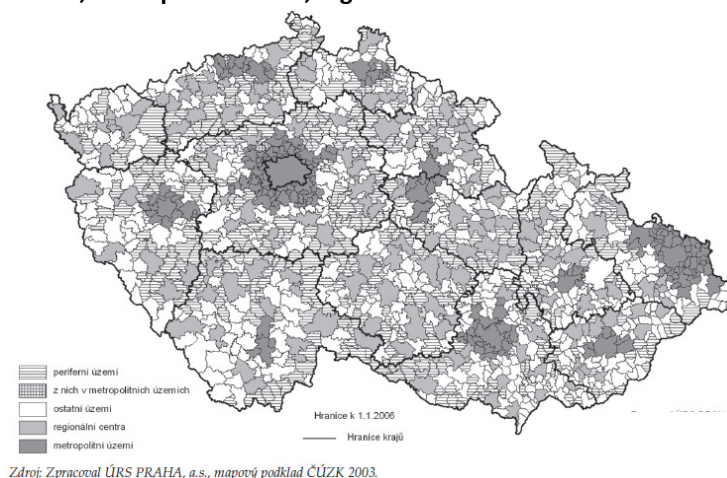
Zdroj dat: ČSÚ 2003, graf autor textu.

Majerová uvádí, že rozložení věkové struktury venkovského obyvatelstva není homogenní. Existují značné rozdíly na všech úrovních: v rámci krajů, okresů, i menších územních jednotek. „Nejsou výjimkou obce složené z několika sídel, kdy v některých sídlech je věková struktura výrazně regresivní, v jiných naopak progresivní. Důvodem nebývá jen jeden faktor, např. vyšší koncentrace investic jen do určitého sídla či výhodnější podmínky pro bydlení, ale souhra více faktorů“ (Majerová 2000).

Prostorová rozrůzněnost venkova

Skupina obcí do 3 000 obyvatel není v rámci ČR homogenní. Nejedná se jen o velikostní rozrůzněnost, viz grafy 1 a 2, ale jak vyplývá z předchozí kapitoly i o prostorovou rozrůzněnost. Vnější i vnitřní podmínky obcí se v různých částech ČR mění, a to také z důvodu různého historického a kulturního pozadí. Popsáním těchto regionálních disparit se zabývá řada výzkumných týmů. Např. prof. Musil popsal fenomén tzv. vnitřní periferie zahrnující regiony ve vnitrozemí ČR, které trpí určitými negativními charakteristikami, viz obrázek 1.

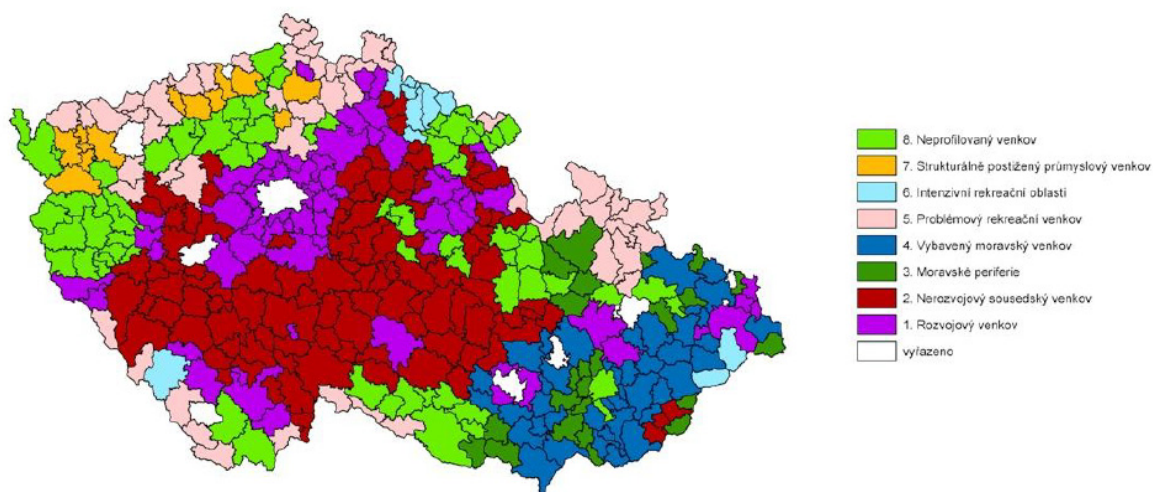
Obrázek 1: Periferní území, metropolitní území, regionální centra a ostatní území.

Zdroj: Převzato z Musil, Müller 2008.

V podobném směru pak území ČR zkoumá Perlín, který postupně definoval osm typů českého venkova, viz obrázek 2. Předmětem mého podrobnějšího zkoumání jsou typy „Nerovnýsý venkov“ a „Neprofilovaný venkov“.

Obrázek 2: Typologie českého venkova.

Zdroj: Převezato z Perlín et al. 2012.

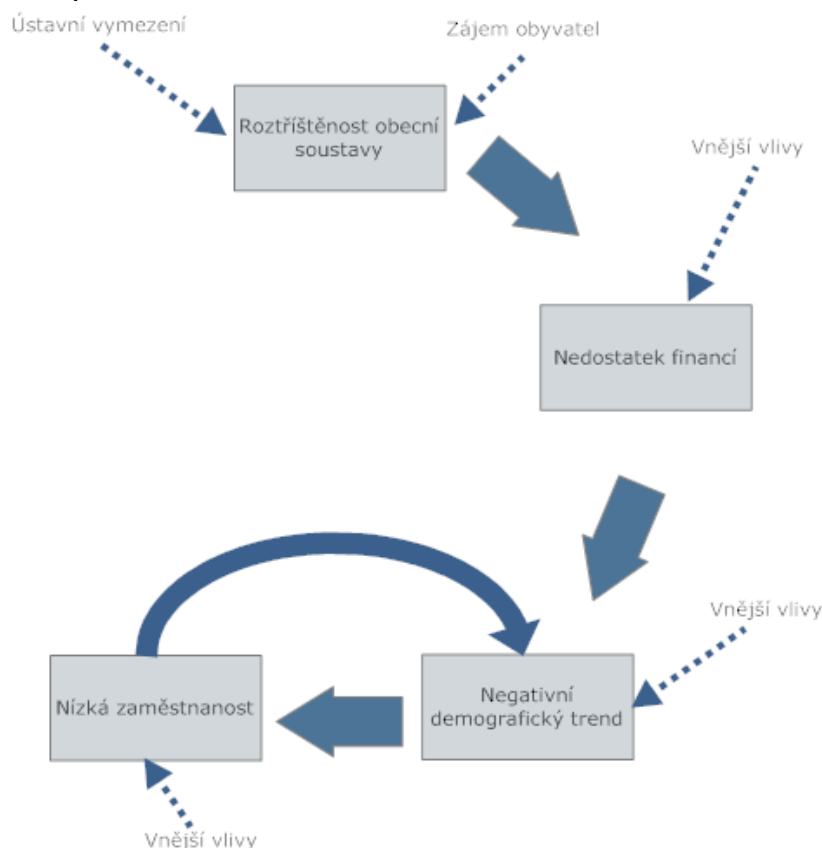
Byť podmínky v každém z těchto regionů respektive subregionů jsou v řadě ohledů odlišné, problémy, se kterými se tyto obce potýkají, jsou ve výše uvedených typech venkova obdobné. To naznačilo též mé dřívější šetření realizované mezi starosty obcí o velikosti do 2 000 obyvatel (N = 506) viz tabulka 1 (Skála 2009). Liší se pouze intenzita případně pořadí jednotlivých problémů. Kauzalita čtyř základních problémů, kterým musí malé obce čelit, je znázorněna na obrázku 3.

Tabulka 1: Pořadí a naléhavost problému malých obcí dle jejich představitelů. (Čím menší hodnota průměru na škále 1 až 10, tím větší naléhavost.)

	N	Průměr	Směrodatná odchylka	Rozptyl hodnot
1g) Nedostatek financí	509	3,4342	2,6506	7,026
1b) Nedostatek pracovních příležitostí	509	3,8782	2,4879	6,190
1f) Nedostatečná technická infrastruktura	509	5,2534	2,8048	7,867
1e) Obtížná dostupnost základních služeb	509	5,4381	2,2759	5,180
1h) Malý počet obyvatel	509	5,6974	2,5174	6,337
1i) Vztahy mezi lidmi	509	5,7741	2,8413	8,073
1a) Úbytek mladých lidí	509	5,8468	2,9829	8,898
1c) Špatná dopravní obslužnost	509	5,8605	2,4683	6,093
1d) Nedostatečné možnosti sportovního a kulturního vyžití občanů	509	6,0452	2,3097	5,335
1j) Žádný vážný problém nevnímám	509	7,5108	3,2516	10,573

Zdroj dat: Skála 2009.

Obrázek 3: Kauzalita problémů.

Zdroj: autor.

Použité teorie

Záměr a zaměření výzkumu bylo inspirováno teorií vládnutí. Formulace a realizace politik, které konsensuální formou respektují zájmy různých aktérů a zlepšují jejich životní podmínky v dlouhodobě udržitelné formě, je principem strategického vládnutí. Tato teorie zdůrazňuje při řízení hodnoty, vizi, posílení vedoucích i zaměstnanců a strategické vedení vedoucích (Carver 2008).¹⁰ Odpovědná a efektivní strategická rozhodnutí je možné realizovat na základě relevantních informací, k čemuž má ambici přispět představený výzkum.

Jak vyplývá z předchozích kapitol, hlavní teorií, ze které vycházela metodika výzkumu, byla teorie sociálního kapitálu. Ta se zabývá významem vztahů mezi lidmi, mírou důvěry a vzájemné reciprocity (Coleman 1990: 300-324). Coleman pojmenovává 4 faktory¹¹, které ovlivňují sociální kapitál. První faktor nazývá *uzavření cyklu (Closure)* – tj. jedinec má vztah se všemi osobami v rámci dané struktury (zná osobu, na kterou ho odkazuje jiná osoba ve struktuře). Druhým faktorem je *stabilita sociální struktury (Stability)* – jasné pozice ve struktuře zajišťují stabilitu, narušení sociálních organizací nebo sociálních vztahů má negativní vliv na sociální kapitál. Třetí faktor je *ideologie (Ideology)* – ideologie, které prosazují úctu a respekt k druhým lidem budují sociální kapitál, ideologie, které prosazují individualismus, naopak sociální kapitál ničí. Za čtvrtý faktor Coleman (1990) označuje *jiné faktory (Other)* – vše, co činí člověka nezávislým na druhých (např. bohatství, ale i státní sociální

¹⁰ K definici vládnutí např. Kooiman 2003, cit. dle Potůček 2007: 10.

¹¹ Dále volně citováno z publikace Skála (2011: 56).

pomoc) sociální kapitál degraduje a naopak vše, při čem člověk potřebuje pomoc druhých lidí, sociální kapitál buduje. Jelikož, jak Coleman (1990) uvádí, sociální kapitál se časem znehodnocuje, je třeba jej udržovat, je nutné s osobami okolo nás pravidelně komunikovat, navštěvovat se, podnikat společné akce. S tím vším souvisí četnost komunikace. Pro rozvoj sociálního kapitálu je důležitý také tzv. „*efekt reciprocity*“, který se vysvětluje zjištěním, že kdo pomoc více poskytuje, ten ji také více přijímá (Lin 2001).

Lin identifikuje individuální a skupinový sociální kapitál (Lin 2001: 10-12). Individuální sociální kapitál se týká individuálních vztahů členů konkrétní sítě, v realizovaném výzkumu se týkalo sociální sítě starostů obcí. Skupinový neboli kolektivní sociální kapitál zkoumá schopnost určitých skupin nakládat se sociálním kapitálem jako kolektivním vlastnictvím. Předmětem zkoumání skupinového sociálního kapitálu bývá, jak vlastnictví tohoto sociálního kapitálu pomáhá členům takové skupiny zlepšovat jejich životní šance. Oba tyto proudy se shodují v tom, že pro budování sociálního kapitálu jsou základem vzájemně působící členové/jedinci. Kolektivní sociální kapitál byl zkoumán na úrovni jednotlivých obcí, kdy bylo na obec nahlíženo jako na komunitu lidí se vzájemně propojenými vztahy.

Putnam charakterizuje sociální kapitál jako občanskou angažovanost lidí prostřednictvím občanských sdružení, která ovlivňují fungování demokratických institucí, a tedy i sociálního státu. Zavádí také tzv. index sociálního kapitálu, který se skládá ze 14 indikátorů, mezi něž patří např. návštěvnost veřejných shromáždění, počet organizací občanského sektoru na 1000 obyvatel, průměrný počet odpracovaných dobrovolnických hodin atd. Putnam dále uvádí, že dobře propojení jednotlivci v dobře propojené společnosti na tom jsou lépe než dobře propojení jednotlivci v hůře propojené společnosti. Špatně propojení jednotlivci mohou čerpat výhody z dobře propojené společnosti, např.: když sousedé hlídají, zda se v okolí nekrade, bude to mít vliv na bezpečí i mého domu, byť jsem pořád na cestách (Putnam 2001).

Hladík též zmiňuje důležitost sociálních vztahů, které mohou být různého charakteru (sociální vs. ekonomické) a může na ně být nahlíženo různými pohledy (komunitní vs. synergický). Spolupráce, participace, komplementarita, zvyšování kapacity a velikosti lokálních organizací dle něho posilují sociální kapitál v místě (Hladík 2005).

Že má smysl budovat sociální kapitál v komunitách, potvrzuje i praxe Světové banky, která před poskytnutím rozvojové pomoci do některých lokalit provádí v místě měření sociálního kapitálu dle vlastní metodiky. Výše a charakter pomoci se pak odvíjí od zjištěné míry sociálního kapitálu v místě, případně jsou před investiční pomocí nejdříve realizovány aktivity na posílení sociálního kapitálu (World Bank 2010).

Sociální kapitál hraje významnou roli též ve vytváření sociální soudržnosti. V projektu „*Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti*“ realizovaném CESES FSV UK bylo formulováno šest doporučení vedoucích k posílení sociální soudržnosti, z toho čtyři se přímo týkají sociálního kapitálu:

- Doporučení 1: posílit sociální kapitál a důvěru pomocí nepřímých (hospodářský růst se zachováním sociální sítě) a přímých politik.
- Doporučení 3: posilovat občanskou společnost.
- Doporučení 4: vést otevřený a trvalý dialog veřejných institucí s občanskou veřejností.
- Doporučení 6: více mluvit o sociálním kapitálu v médiích (Musil 2008).

Pro zachycení celé šíře vlivu sociálního kapitálu je nutné zmínit i jeho případné negativní důsledky. Putnam uvádí jako negativní příklad Ku Klux Klan jako organizaci s velmi silným vnitřním sociálním kapitálem, jejíž přínos pro region je značně negativní (Putnam 2001). V kontextu mého výzkumu je možné do negativního vlivu sociálního kapitálu zahrnout různé klientelistické vztahy některých starostů s politiky či starousedlíky (příbuzenecké „klany“), které by vedly k netransparentnímu zvýhodňování některých obcí či jedinců v obci oproti ostatním. Takové vztahy pak může doprovázet i korupce. Výše uvedené teoretické poznatky byly základem pro určování jednotlivých sledovaných parametrů.

Doplňkově byly využity i teorie byrokracie, teorie politického cyklu a teorie sítě tvorby politik, a to zejména v metodologickém uchopení výzkumného designu a při interpretaci zjištěných poznatků.

Výsledky

Indikátory na měření sociálního kapitálu v obcích

Po kvalitativní analýze shromážděných dat a na základě závěrů ohniskové skupiny jsem vydefinoval pět indikátorů, které považuji za vhodné pro měření sociálního kapitálu na úrovni obcí. Z těchto pěti indikátorů se tři týkají kolektivního sociálního kapitálu (volební účast, aktivita obyvatel, upravenost obce) a dva individuálního sociálního kapitálu starostů obcí (aktivita starosty, sociální síť starosty). Role starosty je při rozvoji malých obcí klíčová a výrazně přesahuje roli místostarosty, a ještě výrazněji roli jednotlivých zastupitelů. To se potvrdilo jak při individuálních rozhovorech, tak na ohniskové skupině a potvrzují to i další autoři. Proto považuji za dostatečné zabývat se individuálním sociálním kapitálem pouze starosty takto malých obcí. To neznamená, že v určitých individuálních případech a při konkrétních rozhodnutích nemůže hrát zásadní roli názor či osobnost místostarosty či některého ze zastupitelů. V mnoha případech tomu tak skutečně je. Ovšem, jak se bude obec ve střednědobém kontextu vyvíjet, nejvíce ovlivňuje osobnost a sociální síť starosty. I to, kterému hlasu v zastupitelstvu bude nejvíce nasloucháno, může do značné míry ovlivnit starosta obce. U některých obcí starostové ve své sociální síti uváděli zastupitele, u některých ne.

Jelikož má na hodnotu některých indikátorů výrazný vliv velikost obce (byť se stále pohybujeme v kategorii obcí do 3 000 obyvatel), zavedl jsem u některých indikátorů koeficienty zohledňující velikost obce.¹²

Volební účast: Tento indikátor charakterizuje občanskou angažovanost obyvatel a měla by být větší v těch obcích, kde je vyšší hladina sociálního kapitálu, což se ve vzorku zkoumaných obcí projevilo. Výše volební účasti v každé obci ČR je možné poměrně snadno zjistit z dat Českého statistického úřadu (ČSÚ 2013b).

Aktivita obyvatel: Tento indikátor v sobě zahrnuje počet uskutečněných kulturních, sportovních a společenských akcí v obci za rok, podíl obyvatel obce, kteří se zúčastní alespoň jedné akce ročně a počet organizací občanského sektoru (OOS) působících v obci.¹³

¹² Tyto koeficienty jsou podrobně představeny v Skála (2013).

¹³ Tento ukazatel sice nebere v úvahu neformální uskupení, která v obcích též působí a která jsou významnými nositeli sociálního kapitálu, to ovšem zásadně neovlivňuje metodiku srovnávání porovnatelných ukazatelů mezi obcemi. Celá metodika na měření potenciálu obcí byla vytvářena i s ohledem na praktičnost jejího využití a minimalizaci rozsahu náročného osobního dotazování při zachování odpovídající vypovídající hodnoty výsledného indexu.

O akcích konaných na území obce je zpravidla informace na internetových stránkách obce.¹⁴ Počet, respektive podíl, obyvatel obce, kteří se akcí účastní, je nutné zjišťovat formou osobního dotazování v obci, nejlépe starosty obce. Přesnějších odpovědí je možné dosáhnout dotazováním též organizátorů jednotlivých akcí. Často se jedná o místní Sbor dobrovolných hasičů, místní tělovýchovnou organizaci (obvykle TJ nebo Sokol) nebo myslivecké sdružení. Počet OOS působících v obci je možné zjistit z internetových stránek obce, vhodná je kontrola prostřednictvím databáze ekonomických subjektů ARES (Ministerstvo financí 2013).

Aktivita starosty: Jedná se o indikátor složený ze čtyř samostatných ukazatelů: četnost komunikace starosty (odchozí telefonáty, odchozí e-maily), účast starosty na konkrétních strategických jednáních (počet dní jednání mimo obec), investice starosty do jeho vlastního rozvoje (počet absolvovaných vzdělávacích aktivit souvisejících s výkonem funkce starosty). Tyto informace je možné zjistit pouze osobním dotazováním starosty obce a jedná se o ukazatel, který je nejvíce zatížen subjektivním faktorem respondenta. Na počet vzdělávacích aktivit souvisejících s výkonem funkce starosty nemá takový vliv délka období, po které starosta vykonává tuto funkci, jak by se dalo předpokládat. I zkušenější starosta, který je ve prospěch obce aktivní, se neustále účastní dalších vzdělávacích aktivit.

Sociální síť starosty: Tento indikátor je přímo zaměřen na sledování individuálního sociálního kapitálu starosty. Na základě rozsáhlého množství sebraných dat jsem po porovnání zjištěných hodnot a zkušeností ze sběru dat do indikátoru zahrnul dva ukazatele, a to počet známých osob, na které se starosta může v případě potřeby obrátit – velikost sociální sítě – a počet pozic, ve kterých tyto osoby působí – diverzita sítě. Platí, že čím má jedinec sociální síť větší a diverzifikovanější, tím vyšším sociálním kapitálem disponuje. Opět je nutné dotazovat se přímo starosty obce.

Upravenost obce: Poslední z definovaných indikátorů se týká vzhledu obce. Jedná se o porovnání souhrnu předem zvolených charakteristik: stav a charakter budovy obecního úřadu, autobusové zastávky, fasád soukromých domů, centrální části obce, dětského hřiště, upravenost komunikací a veřejných prostranství. Toto posouzení je možné provést buď osobní pochůzkou po obci, nebo je možné využít i vzdáleného přístupu za využití informačních technologií. V rámci realizovaného výzkumu bylo úspěšné testování využití systému Google Street View společnosti Google, který umožňuje virtuální prohlídku i těch nejmenších obcí v ČR. Jedná se o údaj, který klade vysoké nároky na proškolení těch, kteří budou vzhled obce hodnotit. Jinak existuje velké riziko zatížení výsledné hodnoty subjektivním hlediskem hodnotitele.

V rámci realizovaného výzkumu byla vytvořena metodika, která sběr výše uvedených dat maximálně usnadňuje¹⁵. Byť při zpracování případových studií byly využívány formuláře, které obsahovaly desítky stránek, na základě vyhodnocení sebraných dat a zkušeností z terénního šetření byl následně sestaven velmi jednoduchý formulář na dvě strany A4, jehož prostřednictvím je možné sebrat všechny potřebné informace, které nelze získat z veřejně dostupných zdrojů.

Po matematické úpravě, která je podrobněji vysvětlena dále, byl z těchto indikátorů vytvořen index sociálního kapitálu obce. Ten je možné využít pro porovnávání obcí

¹⁴ Jelikož webové stránky obce je možné v tomto směru považovat pouze za velmi hrubý informační kanál (čím menší obec, tím méně podrobné a aktuální jsou webové stránky - byť toto pravidlo neplatí ve všech případech), byl tento ukazatel upřesňován při osobním rozhovoru se starostou či jiným zástupcem obce.

¹⁵ Podrobně popsána v Skála (2013).

z pohledu jejich sociálního kapitálu, a to jak při dalších vědeckých zkoumáních, tak při nastavování programů podpory na posilování sociálního kapitálu.

Ostatní indikátory

V průběhu realizace výzkumu se potvrdilo, že existují faktory, které zásadním způsobem ovlivňují to, zda se daná obec rozvíjí nebo ne a sociální kapitál tvoří „pouze“ určitou nadstavbu nad těmito „tvrdými“ daty.

Podobně jako u definování indikátorů sociálního kapitálu i u ostatních indikátorů byly vybírány takové ukazatele, které mají nejvíce vypovídající schopnost při maximální dostupnosti zjišťování relevantních hodnot. Zároveň byly vylučovány tzv. duplicitní indikátory, tj. ukazatele, mezi kterými byla zjištěna silná pozitivní korelace. Každý výsledný indikátor tak popisuje jinou charakteristiku obce, což činí index rozvojového potenciálu obci velmi robustním ukazatelem.

Ukazatele, které popisují stejnou charakteristiku, ale z různých pohledů, které se vzájemně doplňují, byly sloučeny do dílčího indexu. Např. aktivitu obcí v oblasti čerpání dotací charakterizuje počet realizovaných projektů, ale také velikost těchto projektů. Tyto ukazatele nejsou duplicitní a při jejich oddělení dostáváme zkreslené údaje. Je obec, která realizuje jeden projekt v hodnotě několika milionů Kč za rok dotačně aktivnější než obec, která ročně realizuje pět projektů každý v hodnotě desítek tisíc Kč? Proto jsou v dotačním indexu zohledněny obě tyto hodnoty, což umožňuje relativní srovnání obcí bez zkreslení velkými projekty nebo velkým počtem malých projektů.

Vzdálenost od regionálních center: Zohledňuje vzdálenost obce k příslušné ORP, okresnímu a krajskému městu. Obce vzdálenější mají horší výchozí podmínky, ale není možné tento ukazatel vytrhovat z kontextu ostatních indikátorů.

Občanská vybavenost: Vyjadřuje rozsah občanské vybavenosti v obci: policie, pošta, základní škola, mateřská škola, zdravotnické zařízení, kanalizace, voda, plyn, autobus, vlak. Širší občanská vybavenost dává větší předpoklady rozvoje.

Nezaměstnanost: Aktuální míra nezaměstnanosti v příslušném okrese též charakterizuje rozvojový potenciál obce. Opět není možné indikátor vytrhovat z kontextu. Obec, která leží na hranici okresu s nízkou zaměstnaností, ale dopravně je více propojena se sousedním okresem s vyšší nezaměstnaností, v tomto indikátoru ukazuje relativně nízkou hodnotu, přitom tam však doléhá vliv nezaměstnanosti ze sousedního okresu. Tuto diskrepanci ovšem zachytí ostatní použité indikátory.

Index stáří: Počet obyvatel ve věku nad 65 let na 100 obyvatel ve věku 0 až 14 let. Obce s nižším indexem stáří mají vyšší rozvojový potenciál. Např. tento indikátor vykazuje velmi silnou korelaci s též zvažovaným ukazatelem objemem nové bytové výstavby. Čím vyšší nová bytová výstavba, tím nižší index stáří obce. Jedná se o typický příklad duplicitního indikátoru, kdy nízký index stáří v sobě zahrnuje i skutečnost, že v takové obci nejspíše probíhá masivnější bytová výstavba, která přispívá k většímu počtu mladých lidí v obci. Z toho důvodu nebyl ve výsledném indexu indikátor bytové výstavby použit.

Dotací index: Zohlednění objemu dotací obci z veřejných zdrojů a počtu realizovaných projektů obcí za poslední tři roky. Jak je uvedeno výše, jedná se též o index složený ze dvou ukazatelů pro jeho vyšší vypovídající úroveň pro srovnání různých obcí.

Index rozvojového potenciálu obcí

Aby bylo možné jednotlivé obce na základě těchto hodnot porovnávat, byl vytvořen index rozvojového potenciálu obce. Do tohoto indexu vstupuje aritmetický průměr výsledných hodnot výše uvedených indikátorů. Ty však musí být předem matematicky upraveny, aby bylo možné aritmetický průměr z hodnot primárně různých veličin provést. U každého indikátoru byla stanovena minimální a maximální hodnota, přičemž minimální hodnotě byla přiřazena 0, maximální hodnotě 100, ostatní hodnoty byly přepočteny na tuto škálu při zachování původních poměrů mezi zjištěnými hodnotami. Zároveň byla u některých ukazatelů převrácena škála, tak aby bylo zajištěno, že výsledná hodnota indexu nabývá hodnot 0 až 100, přičemž čím vyšší hodnota, tím vyšší sociální kapitál obce. Např. u indexu stáří platí, že čím nižší hodnota, tím vyšší rozvojový potenciál. Po přepočtu do indexu rozvojového potenciálu vstupuje upravená veličina indexu stáří, u které platí, čím vyšší hodnota, tím ve skutečnosti nižší index stáří. Při těchto matematických úpravách nedochází ke zkreslení původního intervalu hodnot a podobně s tvorbou indexů z různorozměrných veličin pracuje např. Jánský, Váleková (2012) nebo Mederly, Topercer a Nováček (2004).

Odpovědi na výzkumné otázky

1. Čím jsou způsobeny rozdíly ve vývoji srovnatelných venkovských obcí?

Tyto rozdíly jsou způsobeny jednak dispozičními faktory: geografické umístění obcí, dostupná občanská vybavenost (určité prvky vybavenosti nemusí být přímo v obci, ale musí být v dosažitelném blízkém okolí), dostupností zaměstnání zejména pro mladé vzdělané obyvatele a dále schopností obce (vedení obce i občanů) aktivně se o svůj rozvoj postarat. Aktivita obyvatel obce je výrazným prvkem, kterým se jednotlivé obce odlišují. Tato aktivita musí obzvláště u malých obcí vycházet od starosty, přičemž i starosta, který není pro tuto práci uvolněn na plný úvazek, může tuto činnost vykonávat na velmi vysoké úrovni. Občané se do života obce zapojují prostřednictvím formalizovaných občanských iniciativ, které bývají nositelem společenského života v obci a organizují různé společenské akce kulturního či sportovního rázu. V obcích rozvíjejících je tato aktivita vyšší než v obcích v útlumu. V obcích se standardně vyskytují sbory dobrovolných hasičů, myslivecká sdružení a nějaké sportovní oddíly (Sokol, TJ, apod.). V obcích rozvíjejících působí i další sdružení a iniciativy, např. jezdecký oddíl, kulturní kroužek ochotnického divadla, sdružení zaměřené na rozvíjení místních tradic atd.

Obce, ve kterých je bohatý spolkový a společenský život, jsou při existenci základní infrastruktury atraktivnější pro mladé rodiny. Přitom výše podílu mladých rodin na celkovém počtu obyvatel obce je pro rozvoj obce klíčová. Čím více mladých rodin, tím je obec akceschopnější, živější, existuje kupní síla pro nabídku služeb. Existence mateřské a základní školy je pro obec výhodou, ale i obce, ve kterých tato zařízení přímo nejsou, ovšem jsou vhodně dopravně dostupná v blízkém okolí, se mohou úspěšně rozvíjet.

Jako podstatná infrastruktura pro rozvoj obce se jeví zejména dostupnost stavebních parcel pro individuální výstavbu, případně dostupnost bytů. Samotný rozsah prvků občanské vybavenosti (kanalizace, vodovod, plyn, obchod atd.) se odvíjí spíše od velikosti obce než od toho, jestli se daná obec rozvíjí nebo je v útlumu.

2. Je v rozvíjejících se obcích vyšší úroveň sociálního kapitálu než v obcích stagnujících?

Provedený výzkum naznačuje, že ano. Index sociálního kapitálu je vyšší u obcí rozvíjejících se. To je způsobeno tím, že v těchto obcích se koná více společenských akcí, kterých se

účastní větší podíl obyvatel obce, působí zde více občanských sdružení, starosta takové obce více komunikuje, více se účastní jednání v záležitosti obce a usiluje i o vlastní odborný rozvoj. V těchto obcích je také vyšší volební účast. Větší jistotu odpovědi na tuto otázku může zajistit pouze ověření vytvořené metodiky na reprezentativním vzorku obcí.

Důležité je zdůraznit, že z realizovaného výzkumu vyplynulo, že sociální kapitál je pouze jedním z faktorů, které ovlivňují rozvojový potenciál obcí. Tento faktor nesmí být v praxi přeceňován, ale zároveň nesmí být ani podceňován.

3. Jaké nástroje na měření sociálního kapitálu jsou pro úroveň malých obcí vhodné?

Jedná se o nástroje na měření individuálního a kolektivního sociálního kapitálu využívající relativně snadno zjistitelné ukazatele. Některá data je možné zjistit z veřejně dostupných databází (např. volební účast), jiné je nutné zjistit dotazníkovým šetřením v obci samotné.

Jedním z vhodných ukazatelů pro zjištění individuálního sociálního kapitálu je sociální síť starosty, která je charakterizována počtem osob na jednotlivých mocenských pozicích, které starosta osobně zná a počet různých mocenských pozic, na kterých se tyto osoby nacházejí. Čím více osob starosta zná, tj. čím širší má svoji sociální síť, tím má vyšší sociální kapitál a předpoklady úspěšnějšího řešení problémů, se kterými se setkává. S rostoucím počtem známých osob roste podíl těch, kteří patří mezi blízké a přátele starosty. Vazby na tyto lidi jsou zpravidla silnější, což dále zvyšuje sociální kapitál. Vyšší diverzita sítě charakterizovaná vyšším počtem různých pozic, na kterých se známí starosty nacházejí, dále zvyšuje hodnotu individuálního sociálního kapitálu starosty. Tyto hodnoty jsou zjistitelné prostřednictvím relativně jednoduchého dotazníku generátoru pozic.

To, že mají starostové obcí rozvíjejících se svou sociální síť kontaktů širší a diverzifikovanější, provedené šetření jednoznačně nepotvrdilo, byť omezený vzorek z 18 obcí naznačil, že by tomu tak mohlo být. U obcí v Jihočeském kraji se počet známých osob starostů ze tří obcí stagnujících a tří obcí rozvíjejících lišil o řád.¹⁶

Míru sociálního kapitálu starosty je možné zachytit též mírou jeho aktivity. Zajímá-li nás sociální kapitál související s rozvojem obce, jsou použitelné ukazatele o počtu odchozích telefonátů a e-mailů a počtu navštívených vzdělávacích aktivit.

Pro měření kolektivního sociálního kapitálu se často používá počet OOS v regionu, pro který se sociální kapitál zjišťuje, a počet členů v těchto organizacích. Vzhledem k poklesu zájmu obyvatel o závazné členství v organizacích, ke kterému globálně dochází v posledních desetiletích, je vhodné zohledňovat i neformální organizace a sympatizanty jednotlivých iniciativ, což je však metodicky mnohem hůře uchopitelné než sledování hodnot na institucionalizované úrovni. Počty místních sdružení (OOS) působících v katastru obce bývají zpravidla uvedeny na internetových stránkách obcí. Ve zkoumaném vzorku obcí platilo, že v obcích rozvíjejících se působil větší počet občanských sdružení než v obcích stagnujících.

Kolektivní sociální kapitál je možné měřit též podílem obyvatel obce, kteří se za rok zúčastní alespoň jedné akce v obci. Tento údaj je nutné zjistit dotazováním u starosty obce, případně u vedoucích pracovníků jednotlivých pořadajících organizací. Pro minimalizaci chyby způsobené subjektivním pohledem respondenta by měl být tento údaj ověřovat z několika různých nezávislých zdrojů (starosta, představitelé místních sdružení, sekretářka, vybraní místní občané). Čím více obyvatel se alespoň nějaké akce zúčastní, tím větší soudržnost obyvatel v obci je a tím vyšším kolektivním sociálním kapitálem daná obec disponuje.

¹⁶ U starostů obcí stagnujících v Jihočeském kraji se jednalo o desítky známých osob, kdežto u starostů z obcí rozvíjejících se jednalo o stovky známých osob.

Podobnou vypovídající schopnost má ukazatel množství společenských akcí v obci za rok, který doplňuje dva indikátory předchozí. Na rozdíl od předchozích indikátorů, jejichž hodnoty budou vždy stanovovány s určitou mírou kvalifikovaného odhadu, indikátor počtu akcí je možné velmi exaktně stanovit.

Indikátor, který též vypovídá o hladině sociálního kapitálu v obci, je celková upravenost obce. Aby tento indikátor měl požadovanou vypovídající hodnotu, je nutné vycházet při hodnocení vzhledu z jednotného etalonu a při stanovování konkrétních hodnot eliminovat ekonomický vliv regionu. Novější objekty neznamenají vyšší hladinu sociálního kapitálu. Ta je však charakteristická upraveností veřejných prostranství i zahrádek u soukromých objektů.

3.1. V jakém poměru a rozsahu by mělo být sledování individuálního a kolektivního sociálního kapitálu?

Individuálním sociálním kapitálem je v této souvislosti sociální kapitál starosty. Kolektivním sociálním kapitálem pak sociální kapitál samotné obce jako komunity lidí, kteří v dané samosprávné jednotce žijí.

Ve vytvořeném rozvojovém indexu dva indikátory zachycují individuální sociální kapitál a tři indikátory kolektivní sociální kapitál.

Individuální sociální kapitál starosty je zjišťován aktivitou komunikace starosty a mapováním sociální sítě starosty. Kolektivní sociální kapitál je zachycen volební účastí, indexem aktivita obyvatel, který sleduje počet místních OOS působících v obci, podíl obyvatel, kteří se za rok zúčastní alespoň jedné akce v obci, množství společenských akcí v obci za rok. O kolektivním sociálním kapitálu částečně vypovídá také celková upravenost obce.

3.2. Jakými opatřeními je možné ovlivnit úroveň sociálního kapitálu v malých obcích?

Obecně je možné konstatovat, že všemi opatřeními, která povedou ke zvyšování hodnot výše uvedených indikátorů. Jako nejvhodnější se jeví podpora pořádání společenských akcí v obcích a podpora místních iniciativ. Ke zvýšení sociálního kapitálu přispívá také účast starostů na vzdělávacích a společenských akcích, které přinášejí potřebné informace, znalosti, inspiraci a vhodné kontakty. Může se jednat též o pravidelná setkávání starostů v regionu s kvalitním odborným a atraktivním společenským programem, pravidelné konzultační linky nebo i o komunikační kurzy.

Při realizaci všech těchto aktivit je nutné mít na paměti dva základní rozměry sociálního kapitálu, a to důvěru a reciprocitu. Pokud podporované aktivity nebudou mít tento rozměr, samotný počet realizovaných aktivit sociální kapitál nezvýší. To je možné ilustrovat např. na vzdělávacích aktivitách starosty. I když účast starosty na vzdělávacích aktivitách má potenciál zvýšit jeho sociální kapitál, pokud se bude jednat o vzdělávací aktivity, kde starosta nepotká osoby, se kterými by mohl diskutovat o svých reálných problémech a ani obsah vzdělávání pro něj nebude přínosem, bude účast na takové akci spíše kontraproduktivní. Taková akce nepovede k budování důvěry ani nezaloží základ reciprocity. Zároveň je nutné snížit zbytečnou byrokratickou zátěž starostů, která je odvádí od budování vztahů nejen s obyvateli obce.

Závěr

V tomto článku jsem představil výsledky realizovaného výzkumu na téma rozvojového potenciálu venkovských obcí. Na základě 18 případových studií a rozsáhlého zpracování unikátních primárních dat bylo definováno pět indikátorů na měření sociálního kapitálu obcí a pět dalších indikátorů, které významnou měrou charakterizují rozvojový potenciál obcí. Z indikátorů zachycujících sociální kapitál byl vytvořen index sociálního kapitálu obce (ISK), který je dílčí složkou výsledného indexu rozvojového potenciálu obce (IRP). Jelikož každý z použitých indikátorů charakterizuje jinou oblast obce, je při využití relativně malého počtu ukazatelů dosaženo poměrně robustního indexu, na jehož základě je možné jednotlivé obce mezi sebou z pohledu rozvojového potenciálu porovnávat. Toho je možné využít při diverzifikaci politik na rozvoj venkova jak na evropské, tak národní nebo krajské úrovni.

Realizovaný výzkum přinesl odpovědi na položené výzkumné otázky a přispěl k mírné reformulaci původně vyřčených hypotéz. Znění hlavní hypotézy jsem po vyhodnocení zjištěných výsledků upravil na: „*Sociální kapitál je jedním z faktorů, který zvyšuje rozvojový potenciál malých obcí*“, se kterou je možné dále pracovat.

Dalším krokem by mělo být ověření prezentovaných poznatků na větším počtu obcí. Při tomto následném šetření by bylo vhodné též ověřit, do jaké míry tento složený index zachycuje případnou názorovou rozpolcenost mezi dvěma či více protichůdnými skupinami obyvatel v obci, která může omezovat obec v jejím dalším rozvoji. Je např. tato situace zachycena v dotačním indexu, občanské vybavenosti, upravenosti obce, sociální síti starosty? Domnívám se, že skladba indexu by takovou „*paralýzu*“ obce zaznamenala, ovšem ověření vypovídající hodnoty IRP dalším výzkumem je pro větší uplatnění tohoto indexu klíčové.

LITERATURA

- BINEK, Jan et al. (2009). *Synergie ve venkovském prostoru – Aktéři a nástroje rozvoje venkova*. Brno: GaREP Publishing.
- CARVER, John (2008). The Real Word of Governance Theory. *Board Leadership. Policy Governance in Action*. Vol. 2008 (Mar. – Apr.), no. 96.
- COLEMAN, James S. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2013a). *Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2012*. [online; cit. 2013-02-06]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112012-izjb59u5xn>>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2013b). *Výsledky voleb a referend* [online; cit. 2013-02-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.volby.cz/>>
- DENZIN, Norman K.; LINCOLN, Yvonna S. (2003). *Strategie of qualitative Inquiry*. London: SAGE Publications.
- HLADÍK, Petr (2005). Budování kapacit komunit (Community Capacity Building). In MAJEROVÁ, Věra (ed.). *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*. Vydání první. Praha: ČZU, PEF. pp. 98-108.
- ISHAM, Jonathan; KELLY, Thomas; RAMASWAMY, Sunder (2002). *Social Capital and Economic Development. Well-being in Developing Countries*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- JÁNSKÝ, Jaroslav; VÁLEKOVÁ, Soňa (2012). Methodological Approaches to Evaluation of Disparities in Regions of the Czech Republic. *Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun.* Vol. 60, no. 4, pp. 155-164.
- LIN, Nan (2001). Building a Network Theory of Social Capital. In LIN, Nan; COOK, Karen; BURT, Ronald S. (eds). *Social Capital: Theory and Research*. New York: Aldine de Gruyter, pp. 3-30.
- MAJEROVÁ, Věra et al. (2000). *Sociologie venkova a zemědělství*. Praha: ČZU PEF.
- MAJEROVÁ, Věra; KOSTELECKÝ, Tomáš; SÝKORA, Luděk (2011). *Sociální kapitál a rozvoj regionu. Příklad Kraje Vysočina*. Praha: Grada.
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČR (2013). *ARES – ekonomické subjekty*. [Online; cit. 2013-02-07]. Dostupné z WWW: <http://www.info.mfcr.cz/ares/ares_es.html.cz>
- MUSIL, Jiří (2008). *Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti*. Praha: CESES FSV UK.
- MEDERLY, Peter; TOPERCER, Ján; NOVÁČEK, Pavel (2004). *Indikátory kvality života a udržitelného rozvoje. Kvantitativní, vícerozměrný a variantní přístup*. Praha: CESES FSV UK.
- MUSIL, Jiří; MÜLLER, Jan (2008). Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis*. Vol. 44, no. 2, pp. 321-348.
- PERLÍN, Radim; KUČEROVÁ, Silvie; KUČERA, Zdeněk (2010). Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*. Vol. 110, no. 2, pp. 161-187.
- PERLÍN, Radim et al. (2012). *Regionální diferenciace venkovských obcí Česka: disparity a možnosti rozvoje*. Prezentace projektu WD-01-07-1 (MMR ČR). [online; cit. 2013-06-06]. Dostupné z WWW: <<http://geography.cz/wp-content/uploads/2012/02/Venkovy-Perl%C3%ADn-a-kol.pdf>>
- POTŮČEK, Martin et al. (2007). *Strategické vládnutí a Česká republika*. První vydání. Praha: Grada.
- PUTNAM, Robert D. (2001). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- PUTNAM, Robert D.; FELDSTEIN, Lewis M. (2003). *Better together: restoring the American community*. New York: Simon & Schuster.
- SKÁLA, Vít (2009). *Mohou místní akční skupiny v ČR plnit roli strategického partnera menších obcí pro uplatňování prvků strategického vládnutí na venkově?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, katedra Veřejné a sociální politiky, 2009. s. 193. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc.
- SKÁLA, Vít (2013). *Klasifikace venkovských obcí dle rozvojového potenciálu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, katedra Veřejné a sociální politiky, 2013. s. 296. Vedoucí disertační práce: prof. PhDr. Martin Potůček, CSc.
- STAKE, Robert E. (2003). Qualitative Case Studies. In DENZIN, Norman K.; LINCOLN, Yvonna S. *Strategies of Qualitative Inquiry*. London: SAGE Publications, pp. 119-150.
- WORLD BANK. (2010) *Understanding and Measuring Social Capital*. [online; [cit. 2010-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://go.worldbank.org/LHI4AYZEF0>>.